

формуючи їхню гендерну ідентичність. Все це злободенне сьогодні, коли відбувається певний злам традиційної системи гендерної стратифікації.

Відомо: кожний навчально-виховний осередок, за спостереженнями визначного українського педагога Августина Волошина (1874 – 1945), це – складний механізм. А університет – і поготів. Очоловати Храм науки Володимиру Кравцю судилося від 1990 року. Від цього часу, власне, й починається нова борозна в історії Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка.

Педагог – «посада набагато вагоміша за найвищі посади в державі». Це твердження приписують Платону. Що ж? Можливо, так воно і є. Якщо, звичайно, в його особі поєднується такий спектр устремлінь, як у мого співрозмовника Володимира Кравця.

...Хоч і була то ясна днина, що припала на свято Михайла, а все ж сріблясті сніжинки – так, вервечкою, одна за одною – падали з неба, де згоряють зірнички, щоб повстали нові зорі. Візерунковий сніг м'яко сідав на зів'яле кленове листя, скупо виблискуючи на осінньому сонці. Похилені трави вже не слухалися вітру – вчорашній морозець полишив на голівках піщинки бурштинового кришталю. З напіводчиненого віконця було добре видно пам'ятник Володимиру Гнатюку, образ якого є патроном університету – культурно-освітнього осередку європейського рівня. Тримаючись за рамено, Володимир Кравець, не приховував тієї радості, яку може випромінювати тільки дідусь – з прегарної світлинки дивився на нас його чотирирічний онук... Дитинний погляд виказував повеликодньому палку теплінь віри в людину. Без відстані до близької й далекої.

Микола Сулятицький, доц. (Івано-Франківськ)

Слово полум'ям душі взялося

Інтелектуальна робітня вченого *Володимира Качкана* нещодавно збагатила сучасне українське літературознавство

добротним науковим монографічним виданням², що його благословила Вчена рада Львівської національної наукової бібліотеки ім. В.Стефаника НАН України за загальною редакцією доктора історичних наук, професора, члена-кореспондента НАН України Мирослава Романюка. Її власне екскурсивність детермінує своєрідну екстрополяцію від базових теоретично-аналітичних аспектів науки про письмо у напрямі з'ясування навколопроблемних питань, введення додаткової інформації, епізодів, постатей якраз по через епістолярне відображення. Бо, як правильно резюмує основний автор, «часом один листовний рядок може виказати більше об'єктивної правди, суджень чи передбачень, ніж газетна цілополосна публікація, пустослівна брошура, навіть окрема книжка».

Поряд з цим, – на огроми епістолярних текстів, що належать визначним діячам українства, – автори монографії у дискурсивному контексті демонструють логічно організований, аргументований виклад обстоюваних ними позицій, тримаючи в полі зору багатство психологічних виявів численних авторів віднайденого і опрацьованого епістолярію.

Перший розділ монографії під промовистою назвою «Епістолярій в академічних ризах» розкриває перед читачем не тільки квантативну (кількісну) ознаку віднайдених в архівних припорохах унікальних раритетних зразків листування, але й додаються глибоко-аналітичні наукові розмисли над змістом листів, біографічними перипетіями їхніх творців, культурологічного українського поступу означеного хронометричного періоду.

Так, із авторських досліджень, поданих у алфавітному порядку персоналій, відчитуємо цікаві довідки про природу художньої творчості О.Маковея, безцінну інформацію про творчі взаємини титанів слова І.Франка і А.Кримського, світогляду письменниці Марко Вовчок. Завдяки прочитанню чималого епістолярію, руйнуються усталені догми про нібито

² Качкан В., Качкан О. Екскурси і дискурси (українська історія, література, культура, філософія, фольклористика, етнологія, пресологія в епістолярному віддзеркалені: панорама проблеми): монографія. – Івано-Франківськ, 2009. – 212 с.

лише виключно «кабінетно-вчену» сутність М.Грушевського, а листи О.Кобилянської не лише розкривають нам багатий духовний світ письменниці (завдяки літературно-пошуковому подвигу світлої пам'яті професора Ф.Погребенника), але й її взаємини із низкою видатних діячів науки і літератури Прикарпатського краю та зарубіжжя.

Не такі численні листи зачинателя нової української літератури І.Котляревського висвітлюють життєписні нюанси цієї постаті, зосібна його працю над знаковим твором нашого красного письменства – «Енеїдою».

Епістолярій майстра прозової форми М.Коцюбинського неабияк утверджує його авторитетність, а то й харизматичність у середовищі тодішньої претензійної письменницької богеми. Достатня відвертість у листуванні привертала до керманіча українського літературного імпресіонізму очевидну зацікавленість, більш вдумливі реципієнти проглядали пряму ліричність поміж одуховленою кореспонденцією до О.Аплаксіної і художнім виплеском ментного творення його прозових шедеврів: «Fata Morgana», «Persona grata», «В дорозі», «Intermezzo», «Тіні забутих предків» тощо.

Завдяки одному із авторів пропонованої розвідки – проф. В.Качкану – кілька років тому побачило світ унікальне видання «Журавлі повертаються...»: З епістолярної спадщини Богдана Лепкого / Упоряд., авт. передм., приміток і коментарів В.А.Качкан. – Львів, 2001. – 920 с., іл., де дослідник зумів зібрати, прокоментувати і видати більше півтисячі листів. В «Експурсах і дискурсах...» поміщено розлогу аналітичну розвідку про вагомий аспект творчої особистості Б.Лепкого, а також усієї творчої династії Лепких – братів Миколи, Лева та їхнього батька Сильвестра (Марка Мурави).

Подидуємо у тандемному дослідженні наведені цікаві факти із життя духовного проводиря українців митрополита Іларіона (Івана Огієнка), який, попри свою досекундну зайнятість, старався знаходити якусь часину для допомоги початкуючим духівникам, письменникам чи лінгвістам.

Листування К.Студинського – це не лише дешифрація приватних ціх буття громадського діяча, але й своєрідна хроніка українського суспільного і культурного життя за час від кінця ХІХ ст. до початку другої світової війни, а епістолярій Лесі

Українки, Івана Франка – то окремий художньо-мистецький, культурологічний, соціально-політичний світ, не до кінця ще вивчений і поцінований.

Етико-естетичні світоглядні підмурівки проступають із хвилюючого емоційного життєпису жінки-борця Олени Теліги, екзистенція інтелектуального ідеалізму і змагу – із «комуноквазівивихами» Василя Стуса, душевідверті діалоги – із листів братів Тютюнників...

У наступному підрозділі монографії – «Знахідки у книжковому потоці» – автори вихоплюють із архівних джерел, передмов, спогадів, досліджень, науково-документальних видань багатющий матеріал, який не тільки заповнює певні прогалини у нашому літературознавстві, але і спонукатиме інших дослідників інтенсивніше розвивати цю галузь гуманітарного знання, оскільки вона цікава, неординарна, недостатньо роздроблена нашою наукою.

З якою ж цікавістю спраглий до комплексного пізнання читач розкриває для себе трагедію Алли Горської у контексті репресивних гонінь на митців тоталітарної системи, яка, за збленою констатацією авторів, «у всі часи не терпіла вільнодумства інтелігенції, працювала «на ти» з національним інтелектом, виробляла найвитонченіші форми і методи». А хіба так багато знаємо про особистісну глибоку філософію любові поета Зіновія Красівського, лінгвіста-емігранта Петра Митропана, творчий тріумф і трагедію українського слова, виплеканого на чужинецьких манівцях А.Любченком, У.Самчуком, Є.Маланюком, С.Гординським, на рідній, та не своїй землі М.Хвильовим, П.Тичиною, Ю.Яновським тощо.

Читач-фахівець буде потішений поданням вичерпних відомостей про збірник листів книгознавця і літературного критика Ю.Меженка, композитора та церковного діяча у Відні професора А.Гнатишина та його побратима – медика О.Гридового. А навіть важко уявити, в якому глибокосекретному забороненні була епістолярна кореспонденція очільників українського націоналістичного руху Є.Коновальця, В.Мартинця, В.Липинського, а тепер маємо чітку бібліографічну вказівку на таку раритетну книжкову з'яву.

Через епістолярій привідкривається завіса до глибшого пізнання поета і священика Я.Лесіва, вченого світового рівня І.Горбачевського, суперечливого світогляду П.Куліша...

Усього за останні роки копітка дослідницька скрупульозність вчених із засіків історико-філологічної періодики («Дзвін», «Дивослово», «Київ», «Народна творчість та етнографія», «Український історичний журнал», «Слово і час», «Березіль», «Київська старовина», «Пам'ятки України: історія та культура», «Українська мова та література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах» тощо) висіяла найвідбірніше зерно українського культурологічного епістолярію, прошкідувала огром аналітичних дописів багатьох вчених у цій галузі філологічного знання. Барометр періодики зафіксував широко-амплітудні психо-емоційні, світоглядні коливання піднесення і падіння великих вершителів української справи, життєподвиг яких то проливався дощопадом письменницької, наукової праці, то освічував розпогоджений небозвід мрією про не таке вже й далеке щасливе національне майбуття.

Тут і заокеанська скитальська тужба митця С.Гординського, й відчайдушня передсмертного листа-звернення М.Грушевського до радянського владоможця-інтригана В.Молотова, у розпуці за втраченим українством, і розробки націоїдеї Є.Чикаленком, Олегом Ольжичем, О. Сеником, О. Чемеринським, К. Осьмаком, мрієвітлювальний ентузіазм шістдесятницької когорти – Ірини Калинець, В.Чорновола, І.Світличного, Алли Горської, Ліни Костенко, Надії Світличної. І несть числа тим іменам, які правдою і совістю прислужилися втіленню української національної ідеї, нашої культури, суспільно-політичної думки.

Другий розділ – «З літературознавчих та фольклористичних зошитів» – це до двадцяти дописів, відгуків, рецензій, шкіців, статей В.Качкана, що вийшли з-під його пера за останніх кілька років. Тут і зболеність душі громадянина-патріота в теоретико-прагматичному аналітичному зрізі «націоїдея – ген українця», де автор глибокодушно й експресивно вивергає горе-правду нашого сьогодення, закликаючи «не намотувати на колесо рідної історії тасьму новоліхоліть». Засвоєно уроки Великого Кобзаря в його 195-і

роковини від дня народження іскрометно-натхненного слововиплеску «За всіх сказав, за всіх переболів...», у якому огниво Шевченкового слова запалює наші смолоскипи національної гідності та честі. Достеменно розуміючи анатомію творчості, вдало вловлює В.Качкан «Слід невловимого Протея», аналітично мандрує лабіринтами книги О.Слоньовської. Це велемовно засвідчує його розвідка «Тяжіння до вишого імперативу». Поціновує автор поміщеної у монографії статті «До незгасного досвіду Франка» фахову працю професора Михайла Нечиталюка «Публіцистика Івана Франка – «школа політичного думання»: семінарії для журналістів (1875 – 1893)», а стаття «Шлях до сучасної рецепції та реінтерпретації, звернена до дослідження праці Наталії Поплавської «Українська полемічно-публіцистична проза кінця XVI – початку XVII ст.». Не поминає поза увагою В.Качкан знакову як для нашого часу працю відомого закарпатського фольклориста і філолога Івана Хланти «Жанр духовної пісні: історія та поетика (на матеріалі Карпатського регіону)», дослідження Ольги Фабрики-Процької «Пісенна культура лемків ХХ ст.: збереження традицій та новотворчість» та розвідку Олесі Церковняк-Городецької «Фольклористична спадщина Катерини Грушевської в контексті розвитку загальноєвропейської фольклористики». Подібно ж професор В.Качкан має ряд цікавих думок про дослідження Галини Литвиненко над архитипно-образною системою фольклорної свідомості календарно-обрядових пісень, а також розмислів над текстом праці Тетяни Андреевої «Поетика ініціаційного простору в українському фольклорі».

У цьому розділі поміщено літературознавчо-критичний есей над поетичним розкриллям відомого вченого-філолога, професора Богдана Мельничука, життєподвигом Теофіла Виноградника, що спромігся сповнити заповіт свого вчителя Івана Федорака (Івана Садового) – повернутий його прах із чужини на рідне Покуття, та тужлива зажура за втратою побратима, відомого вченого О.Рисака, життєва зоря якого закотилася в засвіти безсмертя так негадано передчасно.

Монографія укомплектована розлогим іменним покажчиком, покажчиком періодичних видань, списком умовних скорочень. Наукову апробацію монографічної праці

зробили професори Олег Гринів, Микола Тимошик, Микола Дмитренко, Іван Хланта.

Книга, яка зорієнтовує потребує у неупередженій інформації, яку подибуємо в одному із найоригінальніших та змістово найсокровенніших – в епістолярному жанрі – буде мати неабиякий успіх і наукову затребуваність як у фаховому середовищі, так і в широкому читацькому загалі.

РЕЦЕНЗІЇ

Іван Зимомря, докторант (Тернопіль)

Прикметна активізація дослідницького пошуку: опертя особистості

(Гром'як Роман. Культура. Політика. Інтелігенція. Публіцистика літературознавця. – Тернопіль: Джура, 2009. – 400 с.)

В українському сучасному літературознавстві ім'я Романа Гром'яка – одне з найбільш авторитетних. У його особі маємо носія різних творчих змагань, які вчений успішно реалізує упродовж майже п'ятдесяти останніх років. Це переконливо засвідчує щойно виданий збірник, що містить літературно-критичні нариси та публіцистичні статті, опубліковані автором у 80-90-х рр. ХХ ст. Йдеться про особливу епоху, в умовах якої народжувалася та утверджувалася державна незалежність України. Варто одразу наголосити: на його сторінках читач віднайде передусім те, що оцінюється фактами, сказати б словами Михайла Коцюбинського, «з книжки життя» Романа Гром'яка. Ось, приміром, один із них: «Про призначення Гром'яка Романа Теодоровича представником президента України у Тернопільській області» від 23 березня 1992 року. І таких свідчень творення Української держави, що припало на злам ХХ ст., в особистій хроніці автора аналізованого видання чимало. Все це, поза всяким сумнівом, потребує системного вивчення, осмислення як окремих подій у новітньої історії, так і їхнього узагальнення. У цьому контексті